

До питання диференціації навчання

У статті висвітлені питання диференціації навчання у вищому навчальному закладі. На основі аналізу науково-педагогічної літератури розглянуто різноманітні трактування поняття «диференціація». Розкриті рівні диференціації, до яких відносяться мікрорівень, мезорівень, макрорівень, які використовуються у навчальній діяльності вищої школи. Розрізняють два основних типи диференціації навчання: зовнішню та внутрішню. Зовнішня диференціація підрозділяється на елективний (гнучку) і селективну (жорстку). Елективна проявляється у вільному виборі предметів варіативної частини навчального плану, курсів, факультативів, а селективна - у виборі профілю установи освіти, спеціальності та спеціалізації. Внутрішня диференціація навчання (мікрорівень) передбачає поділ групи на підгрупи з урахуванням індивідуальних і групових особливостей студентів; при цьому програма навчання одна для всіх студентів групи.

Ключові слова: диференціація, диференціація навчання у вищому навчальному закладі, рівні диференціації, зовнішня та внутрішня диференціація

Постановка проблеми в загальному вигляді... На сучасному етапі українська освіта перебуває в умовах реформування в цілому та оновлення освітнього законодавства і нормативно-правової бази національної системи освіти. Педагогічна наука надає перевагу тим формам і методам навчання і виховання, які допомагають врахувати багаторічні вітчизняні освітні традиції і визначати тенденції розвитку освітніх систем провідних країн світу. Зміст навчання ґрунтується на інтегративно-предметній основі, до яких відноситься і мистецтво. Зміни у освіті спонукають до формування цілісної свідомості, цілісного образу світу, до розкриття місії і гідного місця людини в ньому.

Зміни в шкільній освіті передбачають перегляд підходів до викладання предметів у вищих навчальних закладах. Зміни у сфері вищої освіти мають низку проблем, частина яких має об'єктивні, а частина – суб'єктивні причини. До об'єктивних причин можна віднести не тільки скорочення годин на вивчення предметів фахового циклу музично-педагогічних факультетів, що негативно позначається на якості навчання [8, с. 11].

Частину проблем можна вирішити за допомогою індивідуалізації навчального процесу на основі диференціації. Особливість диференціації навчання у вищому навчальному закладі відображена лише в окремих дослідженнях. Розроблені методики і моделі їх використання у вищій школі застосовані або до окремих дисциплін (інформатика, фізика тощо), або до циклу непедагогічних дисциплін. Тому питання використання диференціації до фахової підготовки студентів у педагогічному вищому навчальному закладі є актуальними, практично значимими у науковій літературі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій... У науково-методичній літературі розглянуто питання диференціації навчання у працях М. Акімової, І. Осмоловської, С. Покровської, Н. Пуришевой, Г.Селевко, І. Унт, В. Чередової, В. Якиманської, присвячених вивченню особливостей використання диференціації навчання, її видів і форм у різних закладах освіти. У дослідженнях Е. Артеменок, Е.Гаврилової, М. Жукової, С. Кобцевої, С. Невдах, Е. Миколаєва, Т. Шахматова, Е. Штайнер та ін. диференціація навчання розглядається як засіб формування діагностичної та професійної компетенцій учнів, самореалізації потенційних можливостей студентів, розвитку вмінь здійснювати аналіз, організації позааудиторної самостійної роботи і т. д. [4].

Формулювання цілей статті... Метою цієї статті є вивчення та висвітлення питання диференціації навчання студентів вищих навчальних педагогічних закладів; аналіз різних поглядів на проблему диференціації.

Виклад основного матеріалу... Соціологічний словник під диференціацією (від лат. *differentia* – різниця, англ. – *differentiation*; нім. *Differenzierung*) розглядає «процес розвитку, пов'язаний з поділом, розчленуванням цілого, що розвивається, на частини, щаблі, рівні [9]». Філософський енциклопедичний словник дає наступне визначення диференціації (від лат. *differentia* – різниця, відмінність) «сторона процесу розвитку, пов'язана з розділенням, розчленуванням цілого на частини, ступені, рівні... Термін «диференціація» отримав широке поширення в науці, починаючи зі Г. Спенсера, який розглядав диференціацію та інтеграцію як

основні моменти загальної еволюції матерії від простого до складного на біологічному, психологічному і соціальному рівнях» [11, с. 170].

Поняття «диференціація» в педагогічній науці формувалося в міру появи різних способів врахування індивідуальних відмінностей у навчально-виховному процесі. Термін «диференціація» став широко вживатися в педагогічній літературі наприкінці 1950-х років. На думку А. Перевізного, найбільш актуальними є наступні аспекти диференціації: сутність; підстави; організаційно-педагогічні форми здійснення; зміст; прийоми і шляхи, що забезпечують ефективне застосування. У 1960-х роках з'явилися нові форми диференційного навчання. Найбільш поширеною формою цього навчання стали факультативи, серед яких виділялися: 1) предметні факультативи, що поглиблюють знання учнів із предметів, що входять у навчальний план (з математики, фізики, хімії, іноземної мови та ін); 2) факультативи з предметів, що не входять в навчальний план (педагогіка, психологія, геологія, економіка та ін); 3) факультативи з трудового навчання з виробничим спрямуванням на робочі професії [6, с. 142].

Існують різні пояснення поняття «диференціація навчання». Так, науковець Рональд де Гроот розуміє диференціацію як варіативність, тобто відмінності між частинами (навчальними закладами, групами, окремими студентами) освітньої під системи: розклад, освітні цілі, методи викладання. Він виділяє три рівні диференціації. До першого відноситься мікрорівень (диференційований підхід до окремих студентів всередині групи). Другий – мезорівень (диференціація всередині університету між групами, профільними напрямками). Третій – макрорівень (диференціація між навчальними закладами) [2, с. 12-18].

І. Осмолівська під диференціацією розуміє спосіб організації навчального процесу, при якому враховуються індивідуально-типологічні особливості особистості (здібності, інтереси, особливості інтелектуальної діяльності тощо) [7, с. 7].

І. Унт під диференціацією навчання передбачає «врахування індивідуальних особливостей учнів у тій формі, коли учні групуються на основі будь-яких особливостей для окремого навчання» [10, с. 8].

В. Загвязинський бачить мету диференціації «не тільки в розвитку здібностей всіх учнів, але і в забезпеченні максимально можливої глибини в оволодінні матеріалом, в невеликих зрушення в розвитку кожного». Він вважає, що досягнення індивідуальних успіхів сприяє збагаченню групової роботи. А успіх групи являє собою сукупність індивідуальних досягнень [3].

В освіті розрізняють зовнішню і внутрішню диференціацію. З. Калмикова, І. Унт визначають диференціацію через організаційні форми і виділяють етапи: діагностику, заповнення прогалів у знанні, прогноз, моделювання, створення оптимальних умов для активізації студентів на рівні їх можливості.

Зовнішня диференціація навчання (макро і мезорівень) являє собою створення соціальних спільнот на основі певних критеріїв, програмний зміст процесу навчання в яких різноманітний. Зовнішня диференціація підрозділяється на елективний (гнучку) і селективну (жорстку). Елективна проявляється у вільному виборі предметів варіативної частини навчального плану, курсів, факультативів, а селективна - у виборі профілю установи освіти, спеціальності та спеціалізації [4, с. 74].

Основною метою внутрішньої диференціації є «узгодженість процесу навчання та індивідуально-психологічних особливостей учня, створення режиму сприяння психічному розвитку кожного учня» [5, с. 38].

Внутрішня диференціація навчання (мікрорівень) передбачає поділ групи на підгрупи з урахуванням індивідуальних і групових особливостей студентів; при цьому програма навчання одна і та ж для всіх студентів групи. Внутрішня диференціація може бути внутрігруповою (залежно від здатності працювати самостійно, від рівня розвитку творчих здібностей, психічних процесів і тощо) і внутріпредметною (диференціація змісту роботи, темпів і способів засвоєння матеріалу та ін. [4, с. 74].

Науковець А. Гвоздева виділила новий тип диференціації навчання – адаптивну диференціацію, під якою вона розуміє «навчання, яке враховує індивідуальні характеристики студентів, максимально пристосованих до освітнього процесу, і створює умови для розвитку особистісного потенціалу кожного учня та його самореалізації як суб'єкта пізнання, культури, творчості, спілкування і тощо» [1, с. 11]. На думку автора, визначальною ознакою адаптивної диференціації навчання є розвиток здібностей особистості до самосовдосконалення з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Необхідно зазначити, що кінцевий результат диференціації процесу навчання для середньої та вищої освіти різний: якщо в першому випадку важливою метою виступає профорієнтація школярів, то студенти вже визначилися з вибором професійного шляху, і на перший план виходять

цілі створення умов для більш глибокого засвоєння навчального матеріалу, більш повного розкриття і розвитку індивідуальних особливостей учнів для формування фахових компетенцій студентів [8, с. 5].

Висновки... Таким чином, на основі аналізу педагогічної літератури щодо диференціації навчання в педагогічному вузі систематизовано зміст даного поняття. Диференціація виступає як спосіб індивідуалізації і спільної діяльності, що дозволяє розвивати особистість студента, враховуючи індивідуальні особливості, здібності та інтереси кожного на всіх етапах навчання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гвоздева А. В. Интегративно-дифференцированный подход к развитию субъективности студентов вуза в процессе обучения французскому языку: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01, 13.00.02 / А. В. Гвоздева; Курский гос. ун-т. – Курск, 2009. – 52 с.
2. Гроот де Р. Дифференциация в образовании / Р. де Гроот // Директор школы. – 1994. – № 5. – С. 12–18.
3. Загвязинский В. И. Методология и методика педагогических исследований [Текст] / В.И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1997. – 159с.
4. Лятецкая И. Н. Дифференциация обучения студентов в педагогическом вузе // Брэсцкага ўніверсітэта. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія 2014 / №1. – С. 72–76.
5. Коррекционная педагогика и специальная психология: Словарь: Учебное пособие [Текст] / Сост. Н. В. Новоторцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – СПб.: КАРО, 2006. – 144 с.
6. Лысых Н. В. Дифференциация образования : история и современные проблемы // Экономика и образование. – 2010. – №2. – С. 140–144.
7. Осмоловская И.М. Дифференцированное обучение: некоторые вопросы теории и практики // Вестник ТГПУ. – 1999.–Вып. 5(14). – С. 6–12.
8. Павлуцкая Н. М. Дифференциация обучения физике бакалавров технических направлений подготовки как условие формирования их общекультурных и общепрофессиональных компетенций: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 – Теория и методика обучения и воспитания (физика) / Н. М. Павлуцкая. – Москва.– 2016. – 43 с.
9. Соціологічний on-line словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.onlinedics.ru/slovar/soc/d/differentsiatsija.html
10. Унт И. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Унт. – М. : Педагогика, 1990. –183 с.
11. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка [Текст] / Д. Н. Ушаков. – М. : Аделант, 2013. – 800 с.

Транслітерований список літератури:

1. Gvozdeva A. V. Integrativno-differencirovannyj podxod k razvitiyu sub"ektivnosti studentov vuza v processe obuchenija francuzskomu yazy'ku: avtoref. dissertaciya ... doktora pedagogicheskix nauk: 13.00.01, 13.00.02; Kurskij gosudarstvenyj universitet, Kursk, 2009, 52 p.
2. Groot de R. Differenciaciya v obrazovanii, Direktor shkoly', 1994, № 5, pp. 12-18.
3. Zagvyazinskij V. I. Metodologiya i metodika pedagogicheskix issledovanii [Tekst], Moskva, Pedagogika, 1997, 159 p.
4. Lyateckaya I. N. Differenciaciya obuchenija studentov v pedagogicheskom vuze, Brehckaga ŷniversitehta. Seryya 3. Filalogiya. Pedagogika. Psixalogiya №1/2014, pp. 72–76.
5. Korrekcionnaya pedagogika i special'naya psixologiya: Slovar': Uchebnoe posobie [Tekst], Sost. N. V. Novotorceva, Vol. 4, pererabotano i dopolneno, Sankt-Peterburg, KARO, 2006, 144 p.
6. Lysyh N. V. Differenciaciya obrazovaniya: istoriya i sovremennye problemy, Ekonomika i obrazovanie, 2010, №2, pp. 140–144.
7. Osmolovskaya I. M. Differencirovannoe obuchenie: nekotorye voprosy teorii i praktiki, Vestnik TGPU, 1999, Vol. 5(14), pp. 6-12.
8. Pavluckaya N. M. Differenciaciya obuchenija fizike bakalavrov texnicheskix napravlenij podgotovki kak uslovie formirovaniya ih obschekul'turnyh i obscheprofessional'nyh kompetencij: avtoreferat dissertaciya na soiskanie nauchnoj stepeni doktora pedagogicheskix nauk: spec. 13.00.02 – Teoriya i metodika obuchenija i vospitaniya (fizika), Moskva, 2016, 43 p.
9. Sociolohichni on-line slovnyk [Electronic resource], access: www.onlinedics.ru/slovar/soc/d/differentsiatsija.html
10. Unt I. Individualizaciya i differenciaciya obuchenija, Moskva, Pedagogika, 1990, 183 p.
11. Ushakov D. N. Tolkovyj slovar' sovremennogo russkogo yazyka [Tekst], Moskva, Adellant, 2013, 800 p.

Анотація
К вопросу дифференциации обучения
Илиницкая Н.С.

В статье освещены вопросы дифференциации обучения в высшем учебном заведении. На основе анализа научно-педагогической литературы рассмотрены различные трактовки понятия «дифференциация». Раскрыты уровни дифференциации, к которым относятся микроуровень, мезоуровень, макроуровень, которые используются в учебной деятельности высшей школы.

Различают два основных типа дифференциации обучения: внешний и внутренний. Внешняя дифференциация подразделяется на элективную (гибкую) и селективную (жесткую). Элективная проявляется в свободном выборе предметов вариативной части учебного плана, курсов, факультативов, а селективная - в выборе профиля учреждения образования, специальности и специализации. Внутренняя дифференциация обучения (микроуровень) предполагает разделение группы на подгруппы с учетом индивидуальных и групповых особенностей студентов; при этом программа обучения одна для всех студентов группы.

Ключевые слова: дифференциация, дифференциация обучения в высшем учебном заведении, уровни дифференциации, внешняя и внутренняя дифференциация

Summary
To the Question of Differentiation of Teaching
Plinitska N. S.

The article deals with the issues of differentiation of teaching in higher educational institution. Based on the analysis of scientific-pedagogical literature various interpretations of the concept of «differentiation» have been discussed. The levels of differentiation have been revealed. They include micro level, meso level, macro level, which are used in the educational activity of high school. There are two main types of differentiation of teaching: internal and external. The external differentiation is divided into elective (flexible) and selective (hard).

Elective is manifested in the free choice of subjects of variable part of the curriculum, courses, electives, and selective is manifested in the choice of the profile of the educational establishment, speciality and specialization. The internal differentiation of teaching (micro level) involves splitting the group into subgroups based on individual and group characteristics of students; the curriculum is the same for all student groups.

Key Words: differentiation, differentiation of teaching in higher educational institution, levels of differentiation, external and internal differentiation.

УДК 7.021.3

Корницька Л. А.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Копіювання як засіб освоєння стилістики орнаментального мистецтва
у процесі вивчення навчальної дисципліни «Орнамент»

У статті розглянуто метод копіювання в процесі освоєння дисципліни «Орнамент» як один із засобів становлення особистості художника декоративного мистецтва. Зазначено, що орнамент у професійній діяльності художника декоративного мистецтва займає значне місце, тому більш плідне та якісне оволодіння стилістикою орнаменту можливе завдяки опануванню забутого сьогодні, однак широко знаного у минулому, для набуття художником професійної майстерності методу копіювання. Виявлено, що у сучасному світі слово «копія» набуло децю негативного змісту, відмінного від того, яке було у період становлення і подальшого розвитку академічної системи художньої освіти у XVI–XIX століттях і, сьогодні викликає здебільше негативні емоції. Зараз воно звучить як «підробка», те, що не є справжнім, тобто щось фальшиве та неякісне. Тому було здійснено аналіз поняття копіювання в історичній ретроспективі. Зважаючи на результати цього аналізу зроблено висновки, що у процесі підготовки художника, зокрема художника декоративного мистецтва, навчальне копіювання набуває вагомого значення, особливо під час візуально-практичного освоєння орнаменту та його стилістичної організації.

Ключові слова: орнамент, копіювання, художній стиль, художник декоративного мистецтва, метод.